

SVEN MALMSTRÖM:

Innovationerna och samhället

Den ekonomiska och sociala politiken bär skulden till att industrin i stor utsträckning försummat sin tekniska förnyelse, skriver civilingenjör Sven Malmström, som har livslång erfarenhet av praktiskt engagemang i industrin också omfattande teknisk utveckling med stark anknytning till den akademiska forskningen. För att möta de ökande produktionskostnaderna har man koncentrerat sig på de mest lönsamma bitarna i produktionen och inte kunnat satsa på vidareutveckling av nya produkter. Marknadsekonomin måste återinföras så att väsentligt förbättrade möjligheter till lönsamt företagande åstadkommes. Men om vi skall kunna konkurrera måste vi också ta vara på våra begåvningar ty utan överlägsen kunskap får vi inte fram konkurrenskraftiga produkter.

Vårt näringsliv befinner sig i kris, den djupaste och mest svårbemästrade sedan industrialismens genombrott för över hundra år sedan. Orsakerna ligger till stor del utanför det svenska samhället och består i strukturella förändringar på industrins marknader, t ex ny konkurrens för våra traditionella basnäringar. Järngruvorna har förlorat kunder till nya fyndigheter av hög kvalitet, ofta i avlägsna länder. Dessa kan erbjuda lägre priser tack vare billiga oceanfrakter, att man har dagbrott och låga löner. På samma sätt har vår textilindustri, skoindustrin och delar av vår verkstadsindustri, särskilt varven, fått övermäktig konkurrens från nyindustrialiserade länder sådana som Korea, Taiwan, Singapore, Brasilien m fl. Oljeprisernas enorma stegring har drabbat Sverige särskilt hårt eftersom vår industri är energiintensiv och eftersom vårt klimat gör energibehovet stort också utanför industrisektorn.

Krisen har analyserats i en rad undersökningar, av Boston Consulting Group, av regeringens "Särskilda Näringspolitiska Delegation" (Bjurelkommittén), av Styrelsen för Teknisk Utveckling (STU) och av Ingenjörsvetenskapsakademien (IVA), vars studie "Kunskap och Konkurrenskraft" går särskilt djupt i sin analys av de strukturella krisorsakerna.

Däremot har IVA nästan helt avstått från att diskutera krisorsaker, som ligger inom det svenska samhället, t ex de som bottenar i den politik vi fört och de sociala förändringar som blivit följderna. Denna underlåtenhet är förklarlig eftersom IVA:s kompetens i första hand är tekniskt och ekonomiskt vetenskapligt, men ändå beklagligt, ty genom

egna åtgärder har samhället förvärrat näringslivets kris i sådan grad att den hotar att utveckla sig till en samhällskris.

När IVA-studien nu förs ut i debatten synes det mig nödvändigt att också ta in den sociala utvecklingen. Varje debattör kommer att göra det från sin utgångspunkt, som i mitt fall utgörs av ett livslångt praktiskt engagemang i industrin också omfattande teknisk utveckling, som haft stark anknytning till den akademiska forskningen och som huvudsakligen bedrivits i små företag.

Som en röd tråd genom krisdebatten går kravet på nya, konkurrenskraftiga produkter och effektivare produktionsmetoder, dvs det som brukar kallas "tekniska innovationer". Med särskild kraft förs kravet fram av de anställda i krisdrabbade varv, stålverk och textilföretag. Anspråken är förståeliga. Inför företagets oförmåga att snabbt och elegant, på de drabbade orterna, helst inom de drabbade företagen, skaffa fram alternativ produktion övergår kraven i demonstrationer och politisk påtryckning under rop som "Vi kräver jobben kvar, vi flytt' int! Marknadsekonomin är bankrutt, kan inte skaffa oss vad som behövs: alternativ produktion".

Alltså kräver man samhällsinslaganden för att motverka marknadskrafterna. Inför trycket och det faktiska nödläget tvingas politikerna låta staten gå in med massivt kapitalstöd, ofta som ägare eller delägare. Därmed, tycks många intala sig, är problemen ur världen och överlevnaden säkrad.

Eller är den inte? Hittills har vår industri genom att skapa inkomster för sig själv och sina anställda kunnat betala för samhällets

välfärdsanordningar och möjliggjort vårt folks höga levnadsstandard. Kan den verkligen fortsätta härmed om den inte i sig själv är lönsam? Eller, för att ur minnet citera Arne Lundberg: "Hittills har industrin burit upp vårt samhälle. Tror någon att samhället kan bära upp industrin?"

Samhällets ekonomiska politik som krisorsak

I själva verket bär samhällets ekonomiska och sociala politik en stor del av skulden till att de etablerade industriföretagen i stor utsträckning försummat sin tekniska förnyelse. Detta är en naturlig reaktion från företagen på de ökande kostnaderna, den vikande lönsamheten och den minskade soliditeten. När ett företag förlorar marknad därför att dess produktion blir för dyr, försöker det uppehålla konkurrenskraften genom att koncentrera sina resurser till de produktsektorer som bedöms ha de bästa utsikterna att öka lönsamheten. Eftersom det ofta gäller att överleva under de närmaste åren ser man huvudsakligen till den kortsiktiga lönsamheten. Allt som ligger på sidan om de utvalda områdena och allt som inte ger snabb återbärning skärs bort. Därmed försvinner ofta de värdefullaste projekten, de som visserligen under de närmaste åren kommer att dra pengar, men som i gengäld på längre sikt kan ge överlägsen lönsamhet och fortsatt utveckling. Under sådana omständigheter kan det inte bli tal om att avsätta resurser för att få fram alternativ produktion att hållas i beredskap om huvudsatsningen skulle misslyckas.

Innovationerna och samhället

Vi skulle idag ha haft den nödvändiga alternativa sysselsättningen, både för arbetskraft och kapital, om det fått fortsätta att vara ekonomiskt lönande och på annat sätt lockande för enskilda att sätta igång och driva ny verksamhet, så som det gjordes fram till en bit in på 60-talet. Mindre företag, grundade på nya produkter, skulle kunnat suga upp den arbetskraft och det kapital som på ett naturligt sätt frigjorts ur företag under konkurrenstryck och med dess hjälp snabbt kunnat utveckla sig. Att vi idag inte har en dylik utveckling beror på tidigare samhällsingripanden inom skatte-, finans- och arbetsmarknadspolitiken, vilka motverkat nyetablering, företagsdrift och arbetskraftens omställning till nya uppgifter.

Våra svårigheter att komma ur krisen beror sålunda inte på för mycket marknadsekonomi utan på för litet. Vårt näringsliv kan inte varaktigt komma ur sin kris om vi inte på viktiga punkter återställer marknads ekonomin, särskilt genom att åstadkomma väsentligt förbättrade möjligheter till lönsamt företagande.

Om vi lyckas därmed kommer de etablerade företagen att få större utrymme för nya investeringar, både materiella i effektivare produktionsmedel och immateriella i nya produkter. Ändå viktigare är att det då spontant kommer att nybildas innovationsföretag som är baserade på ny teknik och som en gång i framtiden kan hjälpa till att bära upp vår ekonomi. För drygt en mansålder sedan var Alfa-Laval, L M Ericsson och ASEA sådana innovativa nyetableringar. Har vi några sådana i dag? Kanske, men de är av naturliga skäl svåra att urskilja under

startperioden. De arbetar under mycket större svårigheter än sina föregångare, varför många inte kommer att orka ända fram. Några tycks dock vara på väg, se tex på Pharmacia Diagnostics, Pharmacia Fine Chemicals, LKB, Gambro och några till.

Innovationerna – vårt långsiktiga hopp

Vårt höga kostnadsläge gör det omöjligt för oss att bedriva ren priskonkurrens på de internationella marknaderna, adderar till våra strukturellt betingade svårigheter och förvärrar vår kris. Det är svårt att snabbt ändra vårt kostnadsläge gentemot utlandet. Vad vi måste sträva efter är att hålla kostnadernas ökningstakt lägre än i övriga industriländer. Detta kan vi delvis åstadkomma genom fortsatt rationalisering och återhållsamhet i krav på löner och nya välfärdsreformer.

Det kommer emellertid inte att räcka. Nyindustrialiserade länder, ofta mottagare av västvärldens u-hjälp, tar över mer och mer av våra traditionella industriprodukter, tillverkar dem i samma kvalitet och har ett så lågt kostnadsläge att vi inte har någon möjlighet att konkurrera, ibland inte ens om vi sänkte våra löner till 0.

Det återstår ett enda konkurrensmedel för oss: överlägsenhet hos våra produkter och tjänster. Vi måste kunna erbjuda produkter med nyttigare funktioner än andras, eller med flera nyttiga funktioner, eller med samma funktioner till ett lägre pris, eller med större driftsäkerhet eller lägre driftkostnader. Sådana fördelar kan vi uppnå genom innovationer, och de behövs inom alla

delar av vår industri. För att nå dem måste vi ha en aktiv nyutveckling, baserad på uppfinningar och nya forskningsresultat, kompletterad med ingående marknadskunskap. Den som följer den naturvetenskapliga och tekniska forskningens framsteg och inser hur de kan tillämpas, kanske på ett nytt område, får ett betydelsefullt försprång vid deras utnyttjande.

Överlägsen kunskap – ett grundvillkor för överlägsna produkter

För att tillvarata uppfinningar och forskningsresultat krävs det folk med gedigna grundkunskaper och förmåga att hålla dessa levande och aktuella i takt med den fortsatta utvecklingen samt, framför allt, överlägsenhet i att tillämpa kunskaperna.

Det är därför som både IVA-studien och Bjurelrapporten lägger så stor vikt vid utbildningen av våra ungdomar. Olika individer har olika förutsättningar för studier. Olikskheterna har ett positivt värde som måste tillvaratas genom att anpassa utbildningen efter dem. För välståndsutvecklingen är de matematiska, naturvetenskapliga och tekniska begåvningarna särskilt viktiga, för den kulturella motsvarande humanistiska. Vi behöver en mindre likformig, mera differentierad utbildning, där studiernas inriktning, omfattning och takt anpassas efter elevernas olika förutsättningar, vilket i sin tur förutsätter att man övergår till mindre klasser som är mera homogent sammansatta, inte bara ifråga om elevernas intresseinriktning (vilket vi i viss utsträckning redan har), utan också ifråga om deras begåvning.

En omläggning enligt detta mönster behöver inte och får inte gå ut över omsorgen om de minst begåvade eleverna. Om de, som avsikten är, får samma hjälp som hittills, blir deras situation snarast bättre, eftersom de slipper ifrån den ständiga jämförelsen och direkta konkurrensen med sina bättre lottrade kamrater. Risken för utslagning blir mindre än i det nu tillämpade systemet. Inte heller behöver omläggningen medföra praktiska svårigheter och inte heller några oöverstigliga ekonomiska.

Mot mitt resonemang brukar anföras att det går stick i stäv mot vår nuvarande skoldoktrin för vilken de sammanhållna klasserna är en kärnpunkt.

Detta tar jag med ro, eftersom detta system övertygande bevisat sina nackdelar. Därutöver brukar anföras att de föreslagna åtgärderna dels är onödiga, eftersom begåvningarna klarar sig bra utan stöd, dels odemokratiska, eftersom de ger vissa elever förmåner framför andra. Dyliga invändningar visar att man inte förstått eller velat förstå innebörden av mina argument: Det är inte fråga om hur det kommer att gå för enskilda individer utan hur det skall gå för vårt samhälle. Vad jag ivrar för är att samhället skall tillvarata sin värdefullaste tillgång, begåvningen hos dess ungdom. Den behövs mer än något annat för att ge vårt samhälle fortsatta utvecklingsmöjligheter och resurser att hjälpa sina egna behövande medlemmar liksom andra, mindre lyckligt lottade samhällen samt frihet att välja sin egen utvecklingsmodell.

Vi tillämpar föredan selektiv utbildning, nämligen för barn med musik- eller idrotts-

begåvning. Varför är det då så svårt att godta samma system för exempelvis matematiskt eller litterärt begåvade?

Vad den förmenta bristen på demokrati beträffar så bör det observeras att inget barn, hur begåvat det än är, får någonting gratis. Specialutbildning av detta slag kan förvisso ge ekonomiska resultat också för individen, men i så fall fordras en stor arbetsinsats av honom, ofta också risktagande och försakelse. Samhällets vinst blir ändå som regel större än individens.

En sann demokrati bör utmärkas av en strävan att ge alla individer, oberoende av socialt ursprung och ekonomiska omständigheter, samma möjlighet till utbildning avpassad efter de individuella förutsättningarna. Hur långt utbildningen för måste däremot bli beroende på individens egen insats.

För att få överlägsna produkter är det också viktigt att den tekniska och naturvetenskapliga forskningen får ökade resurser och att man förbättrar kontakten mellan forskningen och näringslivet. De återopade studierna innehåller en rad förslag i den riktningen.

Nischpolitik

Överlägsenheten får inte bara omfatta produkternas funktion och kvalitet utan också sakkunskap om deras användningsområden, ty därigenom kan man bygga ut sin tillverkning till en enhetlig produktlinje, vilket i sin tur gör det möjligt att bygga upp en effektiv försäljningsorganisation, vilket ytterligare stärker konkurrenskraften.

I själva verket gör man klokt i att då man

väljer nya produkter ta mera hänsyn till tillämpningsområdet än till den enskilda produkten. Området bör vara en sk nisch. Det gör inte så mycket om marknaden i enskilda länder är begränsad, ty då blir risken mindre för övermäktig konkurrens från storföretag, men området bör vara stätt i utveckling och gärna fordra hög teknisk specialisering. Det är dessutom viktigt att vi på nära håll har hög kunskap om området, t ex vid forskningsinstitutioner eller hos användare.

Alfa Laval's ursprungliga område, separation av vätskeblandningar genom centrifugering var en gång en sådan nisch. Den har utnyttjats med stor skicklighet, och det är en betydande styrkefaktor för det moderna Alfa Laval att strängt hålla sig till ett definierat produktområde, livsmedelsteknik, låt vara att det inte är helt kongruent med det ursprungliga.

Då det gäller att bygga upp nischer och att utnyttja nya uppfinningar och forskningsresultat har nybildade eller små företag betydande fördelar framför konsoliderade, eftersom dessa i allmänhet är bundna till snäva produktprogram. Därmed blir det ett viktigt samhällsintresse att uppmuntra nyetablering av företag och att ge nyetableringarna stöd under uppbyggnadsperioden.

Ett innovationsvänligt samhällsklimat

Det behövs mer än välutbildad ungdom, geniala uppfinningar och kvalificerade forskningsresultat för att få igång ett industriellt nyskapande. Det behövs ett samhällsklimat, som främjar nyskapandet. Visserligen tycks våra politiker tro att innovationer kan ska-

pas genom att inrätta statliga verk och olika utvecklingsfonder. Det går inte. Dessa organ kan i bästa fall ge ett stöd till innovationsverksamheten, aldrig själv åstadkomma den.

Innovationer skapas inte av byrådirektörer i reglerad befordringsgång. Lika fåfänglig är facket's förhoppning att hux flux kunna åstadkomma dem genom demokratiska beslut i MBL-kommittéer. Sådana låter sig inte entusiasmeras av idéer, arbetar inte övertid, gör inte uppoffringar, fruktar det okända, tar inga risker.

Detta är just vad som behövs för att skapa innovationer. Deras bästa grogrund är ett samhälle som ger frihet och möjlighet åt kunniga och initiativrika personer att under stort ekonomiskt risktagande men samtidigt med chanser till stor ekonomisk vinst driva fram idéer som de tror på.

Entreprenörens roll

Den viktigaste förutsättningen för industriellt nyskapande är tillgången på sådana individer, entreprenörer. Vi har i själva verket gott om ämnen till entreprenörer och samhället tillhandahåller frikostigt risker – däremot inte drivkraft för entreprenörskap. Det går an om entreprenören in spe är anställd i ett företag, om innovationen passar in i detta företags program och om han lyckas övertyga sin företagsledning att den bör tas upp.

Oddsens är mycket svårare om innovationen inte passar i något existerande företag – vilket är det normala fallet – ty då ställs stora krav på entreprenören. Han måste vara så övertygad om idéns bärkraft, så

entusiastisk, så besatt av den att han är beredd att satsa hela sin kapacitet för att genomföra den. Han måste avstå från en trygg anställning, goda löneförmåner, karriärmöjlighet, en riskfri och bekväm tillvaro med regelbunden fritid. I stället får han lång arbetstid, fritiden inskränks eller försvinner, lönen går ned till en bråkdel av vad han varit van vid eller vad han kan påräkna som industrianställd. Han tvingas satsa sitt eget kapital och ta personlig borgen för ytterligare krediter. För att lyckas måste han ha en rad positiva egenskaper: teknisk och administrativ skicklighet, uthållighet, förmåga att arbeta med små resurser och att leda och entusiasmera sina medhjälpare. Misslyckas han förlorar han allt vad han satsat.

Även om han lyckas är skillnaden himmelsvid mot att bli kvar i den trygga anställningen. Vårt skattesystem gör det omöjligt att genom en hög framtida lön kompensera de uppoffringar som han måste utsätta sig själv och sin familj för under uppbyggnadsperioden. Skulle framgången bli så stor att han får möjlighet att ta ut kompensation, uppvägs detta ofta av att han råkar ut för en förmögenhetsskatt. Den kan tvinga ägaren till orimliga löneuttag, så höga att företagets vidare utveckling, ja, t o m dess existens hotas.

Lagstiftning och innovationsklimat

Vi har ett orättfärdigt, destruktivt skattesystem, som i kortsynt dogmatism bestraffar det industriella nyskapande som är nödvändigt för vårt samhälles fortsatta utveckling.

En enda materiell belöningsmöjlighet

återstår för en framgångsrik entreprenör, men den ligger långt inne i framtiden. Om han någon gång helt eller delvis kan sälja sitt företag, får han behålla den största delen av realisationsvinsten, ty dess beskattning är ännu rimlig. Samtidigt förlorar han emellertid helt eller delvis kontroll över företaget, vilket kan minska hans intresse eller möjlighet att driva det vidare och vilket kan leda till att företaget misslyckas.

Samhället måste i sitt eget intresse ändra skattesystemet, i första hand genom att sänka marginalsatserna. Det är mig obegripligt att massmedia och politiker, även skattelättnadernas tillskyndare, beskriver marginalskatteförslaget som en reform ägnad att gynna de höglönade. I själva verket är det en rättvisereform, avsedd att ge alla, om inte en jämlik, så dock en någorlunda rimlig ersättning för extra insatser utöver det som normalt fordras av honom mellan kl 9 och 5.

För närvarande är behållningen på ersättningen för extrainsatser ytterligt ojämlig. I 1978 års skatteskalor, med en antagen kommunalskatt på 27 %, med bortseende från förmögenhets- och fastighetsskatter samt egenavgifter (som gör förhållandena ännu ojämligare), sjunker behållningen efter skatt på varje extratjänad 100-lapp kraftigt med totalinkomsten. Det blir inte bättre om man i stället räknar ut hur mycket man får behålla för 1 timmes merarbete om man antar samma timinkomst som i det ordinarie arbetet. Så här ser det ut:

Årsinkomst kr	Nettobehållning kr: per extra tjänade 100 kr	för 1 timmes merarbete
50 000	52	13:00
60 000	38	11:40
80 000	24	9:60
100 000	20	10:00
150 000	15	11:25

I de vanligaste inkomstskikten sjunker alltså nettotimersättningen för merarbete ju högre lön man har dvs ju mer fordrande, ansträngande eller på annat sätt mera kvalificerat arbetet är. Ännu vid inkomster på 150 000 kronor per år får man mindre ersättning för en extratimme än om man tjänar 50 000.

Att en marginalsattesänkning också resulterar i sänkning av den totala skatten och att sänkningen uttryckt i absoluta kronor blir högre för högre inkomster är en bieffekt, som är matematisk och därmed oundviklig och som snarast minskar orättvisorna i samhället, nämligen så länge vi håller oss till principen att ett större eller mera kvalificerat arbete skall berättiga till en högre ersättning.

Om marginalsattesänkningens förespråkare i stället för att visa hur stora de absoluta skattesänkningarna blir, visade den utjämnande effekten mellan olika inkomstskikt på behållningen efter skatt av varje extratjänad krona, skulle marginalsattesänkningens syften bli klara och därmed lättare att godta, åtminstone för sinnen som är mottagliga för rationella argument.

Det är inte bara skattelagarna som behöver reformeras för att vi skall få ett innovationsvänligt samhällsklimat. Under det sista

decenniet har vi fått ett batteri av lagar som direkt försvårar nyetablering och drift av små företag, tex lagen om fåmansbolag. Denna lägger skatt på en rad åtgärder som i större företag får passera och som för en legitim nyetablerare ter sig som naturliga besparingsåtgärder.

Andra exempel är bestämmelserna om minsta aktiekapital och lagen om anställningsskydd, vilken drabbar småföretagare särskilt hårt. Av samma klass är skyldigheten att i nästan obegränsad omfattning lämna uppgifter och tillhandahålla tjänster åt myndigheterna, och den hotande lagen om fackföreningsfonder.

Lagstiftarna är naturligtvis inte i princip etableringsfientliga. De nämnda lagarna har tillkommit i det vällovliga syftet att förhindra skattefusk och skatteflykt. Däri har de möjligen varit effektiva men samtidigt har de vållat den samhällsnyttiga, legitima nyetableringen och företagsdriften avsevärda skador, otvivelaktigt uppvägande de positiva effekterna.

Det är populärt i massmedia och bland politiker att anklaga tekniker och företag för att i kortsynt profitsyfte utveckla produkter med negativa bieffekter för miljö och livskvalitet. Med samma rätt kan politikerna anklagas för lagar med negativa sidoeffekter. Jag har i några tidigare uppsatser föreslagit att nya lagar likaväl som nya produkter skall utsättas för en ingående prövning av eventuella skadliga biverkningar innan de godkänns.

Det gläder mig att en riksdagsledamot nu kommit till samma slutsats och föreslagit en sådan regelmässig prövning. Jag föreställer

mig att den kan genomföras genom att förstärka lagberedningen med teknisk, ekonomisk och sociologisk sakkunskap, som ger kompetens att utreda icke juridiska konsekvenser av förslagen.

Det ekonomiska klimatet

Innovationsverksamhet fordrar stora ekonomiska insatser.

Innovationsprocessen, innovationskedjan, utgår från tekniskt och vetenskapligt kunnande skapat genom forskning, både den dagsaktuella och den som pågått sedan generationer. Innovationskedjan startar genom att någon får en idé till en ny produkt. På basis av sitt kunnande inser han, mer eller mindre plötsligt, hur ett problem kan lösas. Innovationskedjans idéfas drar sällan stora kostnader även om uppfinnaren ofta kan få brottas länge med olika idéer innan han hittar den förlösande.

Om problemet är tillräckligt viktigt, lösningen tillräckligt mycket bättre än redan kända lösningar, om dessutom den ovan omtalade entreprenören finns till hands (det kan, men behöver inte vara uppfinnaren, och är det oftast inte) och om han dessutom kan skaffa fram pengar, sätter han igång nästa steg, den tekniska utvecklingen. Detta innebär att han bekräftar idéns bärkraft med experiment, kompletterar sitt kunnande med vissa bestämda undersökningar ("tillämpad forskning") och att han börjar konstruera och bygga prototyper, vilka han provar och ändrar tills han blir belåten.

Detta steg kan dra avsevärda kostnader, men här ställer samhället upp med ett effek-

tivt stöd via STU, inte bara ekonomiskt utan också genom teknisk rådgivning. Villkoren brukar vara rimliga, i varje fall så länge STU behåller sin dubbla uppgift i sikte: dels att utveckla innovationer, dels att stödja utvecklingen av innovationsföretag. En invändning kan vara att STU i allmänhet fordrar 50 % medfinansiering, vilket kan vara svårt att åstadkomma för en fristående entreprenör utan egen förmögenhet eller bankmässiga säkerheter.

Finansieringen blir betydligt svårare i de närmast följande stegen som består i den slutliga utvecklingen till en produktionsprototyp, förberedelser för produktion, igångsättning och drift av produktionen samt marknadsintroduktion, vilken i ett nygrundat innovationsföretag också måste omfatta uppbyggnad av en försäljningsorganisation.

Detta steg är det dyraste och här är samhällsstödet otillräckligt, antagligen beroende på att steget är svårt att bedöma och svårt att sköta.

Fram till 1978 fanns det en ansats till ett sådant stöd, nämligen Statens Utvecklingsfond, SUFO, men den upplöstes och ersattes med RUFO, de regionala utvecklingsfonderna. Dessa kan visserligen stödja innovationer, men deras huvudsyfte är regional utveckling. De är inte alltid utrustade med den speciella kompetens som fordras för att hantera innovationer.

Folkpartiregeringen inrättade "Industri-fonden" med ett startkapital på 300 Mkr. Den har inte börjat sin verksamhet. Att döma av förarbetena är den avsedd för stora projekt i etablerade företag och därmed inte i första hand av intresse för nyetableringar.

Sveriges Investeringsbank har utvecklingsfrämjande uppgifter men tycks av sina erfarenheter ha letts till en politik som endast i undantagsfall medger stöd åt nyetablerade småföretag.

IVA-studien "Kunskap och Konkurrenskraft" påpekar dessa brister och föreslår ett antal åtgärder, t.ex. inrättande av en innovationsfond parallell med Industrifonden, införande av en ny företagstyp, "tekniska utvecklingsföretag" och med uppgift att stödja innovationsbaserade småföretag tekniskt, administrativt och ekonomiskt, vidare sk "teknikupphandling" också i en form avpassad till innovationsföretag under utveckling.

Ett gemensamt drag i IVA:s olika förslag är att man förordar en samverkan mellan samhällets organ och det privata näringslivet, i princip innebärande att båda deltar i finansieringen dock med huvudbördan på samhället, under det att näringslivet tar huvudansvaret för drift och administration där man har överlägsen sakkunskap och erfarenhet.

Beredskap för fortgående strukturella ändringar

Den svenska krisen tycks huvudsakligen bero på strukturella ändringar i omvärlden. Dessa ligger utom räckhåll för oss. Vi måste genom olika samhällsingripanden lindra de svårigheter och det lidande som krisen åstadkommer, men detta har vi bara råd till på kort sikt. Så fort som möjligt måste vi ställa om vår industri efter de nya omständigheterna.

Omställningen borde ha börjat för länge sedan, och om vi hade förutsett krisen – vilket vi kunde ha gjort eftersom skriften stod på väggen sedan många år – och handlat därefter, så hade många av våra kostnads- slukande räddningsaktioner aldrig ens behövt ifrågasättas. Strukturella förändringar måste vi leva med. Lärdomen av den nuvarande krisen blir då att vi ständigt måste studera förändringarna, tolka dem och kontinuerligt anpassa oss till dem.

Det behövs ett organ för detta ändamål, gärna ett där staten och näringslivet samverkar: IVA föreslår att man i anslutning till regeringens kansli inrättar en speciell fond för strukturstudier, ledd av en styrelse i vilken skall ingå olika intressenter inom förvaltning och näringsliv, däribland arbetsmarknadens organisationer. Fonden skall uppdraga studiernas genomförande åt olika existerande organ, sådana som Industrins Utredningsinstitut, Institutet för Internationell Ekonomi, Studieförbundet Näringsliv och Samhälle, STU, fristående konsultföretag, forskningsinstitutioner, IVA, KVA, m fl.

Sammanfattning

Sveriges nuvarande kris har utlösts av strukturella ändringar i omvärlden, men har fördjupats av den samhällspolitiska utvecklingen inom landet, eftersom denna förorsakat och försvårat vårt näringslivs anpassning till de nya omständigheterna. En anpassning är nödvändig för att det svenska samhället skall ha råd att uppehålla sin standard, att ge social välfärd till sina egna medlemmar och

stöd till andra samhällen och för att vi skall få frihet att själva välja vår utvecklingsväg.

För att behålla sin konkurrenskraft blir de svenska företagen i långt högre grad än tidigare hänvisade till att konkurrera genom överlägsen kvalitet hos sina produkter, dels i utförande men också ifråga om konstruktiv elegans och funktionell effektivitet. Dessa fördelar kan bara uppnås genom tekniskt nyskapande. Samhället måste med kraft främja sådan verksamhet bl a genom

- en bättre utbildning av våra ungdomar, särskilt i tekniska och naturvetenskapliga ämnen. Därvid måste man i högre grad än hittills söka tillvarata och utveckla olika individuella anlag
- ett ökat stöd till den naturvetenskapliga och tekniska forskningen
- en nära samverkan mellan näringsliv och forskning under ömsesidig hänsyn till de olikartade målen och arbetsvillkoren, syftande till att ge näringslivet möjlighet att utnyttja institutionernas resultat och resurser
- ett innovationsvänligt samhällsklimat som på nytt gör det lockande och lönsamt att nyetablera för innovation och som ger den etablerade industrin utrymme för långsiktig produktförnyelse
- konkret stöd i olika former för innovationsutveckling t ex enligt IVA:s förslag
- en utvidgad lagrådsberedning i syfte att undersöka möjliga sidoeffekter av nya lagar
- ett fortlöpande studium av pågående strukturella förändringar för att få en bättre beredskap mot kriser liknande den nuvarande.

Härtill vill jag lägga en önskan att få tillbaka den stora samhällstillgång som utgjordes av det pragmatiska samarbetet mellan näringslivet och arbetstagarorganisationer och som kom till uttryck i Saltsjöbadsavtalet 1938. Detta samarbete har antagligen betytt mera än någon annan produktionsfaktor för den ekonomiska styrka och det välstånd som Sverige utvecklade fram till 1960-talets slut. Då började dels kriser sätta in, dels hårdnade attityden mellan arbetsmarknadens

parter.

Om vi lyckas uppfylla dessa olika villkor så kommer Sverige varaktigt ur sin kris. Dessutom kommer vi att få, kanske inte ett jämlikare samhälle, men ett rättvisare, och ett som har resurser och säkert också vilja att ge sina sämst lottade medborgare ojämförligt mycket bättre levnadsvillkor än vad det helt jämlika samhället förmår.

Är det egentligen inte dit man syftar då man ropar på ökad jämlikhet?

Pärmar för årgång 1979

kan rekvireras från Svensk Tidskrifts expedition, tel 08-67 59 55, eller genom insättning av kronor 25: - på postgiro 7 27 44-6.